

เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องเมื่อใด

อดิศักดิ์ ภิมาลัย

การพิจารณาว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องเมื่อใดนั้นย่อมต้องเป็นที่เข้าใจว่าเจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องอยู่แล้วและเป็นหนี้ที่สมบูรณ์สามารถบังคับได้ การที่เจ้าหนี้จะบังคับชำระหนี้ได้นั้นต้องปรากฏว่า

- (1) หนี้ถึงกำหนดแล้ว และ
- (2) ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้

1. กำหนดเวลาชำระหนี้

หนี้ไม่มีกำหนดเวลา

“หนี้ไม่มีกำหนดเวลา จะต้องชำระกันเมื่อใด มาตรา 203 วรรคแรก ได้บัญญัติว่า “ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้ นั้นมิได้กำหนดลงไว้ หรือจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ ท่านว่าเจ้าหนี้ออมจะเรียกให้ชำระได้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยพลันคู่กัน”

เมื่อเกิดหนี้ขึ้นแล้วเจ้าหนี้ก็เรียกให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ได้ทันที และลูกหนี้ก็ย่อมชำระหนี้ได้ทันที เช่น การซื้อขายของในร้านค้า ผู้ซื้อก็ต้องชำระราคาทันทีและผู้ขายก็ต้องส่งมอบสินค้าทันที ไม่ได้มีการตกลงกำหนดเวลาชำระหนี้กันไว้ ทั้งนี้อาจอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงได้ว่าจะให้ชำระหนี้กันเมื่อใด แต่ถ้ามีการตกลงกันว่าผู้ขายจะต้องส่งมอบไปให้ผู้ซื้อที่บ้านในวันที่ 1 เดือนหน้า และผู้ซื้อชำระราคาหลังจากได้รับของแล้วภายใน 15 วัน ดังนี้ กำหนดการชำระหนี้ก็ต้องเป็นไปตามที่ตกลงกัน¹

แม้ว่าจะไม่มีการตกลงกันโดยชัดแจ้งดังกล่าวแต่พฤติการณ์ต่าง ๆ อาจทำให้อนุมานได้เช่นกันว่าเจ้าหนี้ตกลงให้ชำระหนี้กันเมื่อใดก็ได้ ซึ่งก็จะต้องพิจารณาดูจากเหตุการณ์ที่ทำให้มีการ

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

¹ โสภณ รัตนกร คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ (สำนักพิมพ์นิติกรรณการ พ.ศ. 2539)

ทำสัญญากันขึ้น พิจารณาจากขนบธรรมเนียมประเพณีในการค้า หรือ การปฏิบัติระหว่างคู่กรณี เช่น ผู้ซื้อของซื้อจากร้านขายของชำที่เคยชำระเงินรวมกันตอนสิ้นเดือนที่เดียว ผู้ขายจะเรียกเก็บค่าสินค้าก่อนสิ้นเดือนย่อมไม่ได้

กรณีของการกู้ยืมที่ไม่มีกำหนดเวลา มีบทบัญญัติพิเศษที่จะต้องพิจารณาอีก มาตรา 452 ซึ่งบัญญัติว่า“ถ้าในสัญญาไม่มีกำหนดเวลาให้คืนทรัพย์สินซึ่งยืมไป ผู้ให้ยืมจะบอกกล่าวแก่ผู้ยืมให้คืนทรัพย์สินภายในเวลาอันควร ซึ่งกำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้นก็” มีปัญหาว่าการกู้ยืมเงินซึ่งไม่มีกำหนดเวลานั้น ผู้ให้กู้จะฟ้องเรียกเงินกู้ทันทีโดยไม่บอกกล่าวก่อนได้หรือไม่ ย่อมขัดกับมาตรา 452 โจทก์ย่อมไม่มีอำนาจฟ้อง แต่ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า โดยหลักทั่วไปเมื่อมีหนี้เกิดขึ้น เจ้าหนี้ก็ย่อมเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ เว้นแต่หนี้ยังไม่ถึงกำหนดเวลา กรณีที่หนี้ไม่ได้กำหนดเวลาไว้ ก็ต้องถือว่าหนี้ถึงกำหนดแล้ว เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้เมื่อใดก็ได้ ดังที่มาตรา 203 วรรคแรกบัญญัติไว้ ผู้ให้กู้ในกรณีนี้ก็ย่อมฟ้องให้ผู้กู้ชำระหนี้ได้ทันที โดยไม่ต้องเตือนก่อน

ดังจะเห็นได้ว่ากรณีเงินกู้ไม่มีกำหนดเวลานี้ ถือว่าอายุความในการเรียกร้องให้ชำระเงินกู้เริ่มนับตั้งแต่วันทำสัญญา ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะผู้ให้กู้อาจเรียกให้ชำระได้ทันทีที่ทำสัญญา ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า เงินกู้ไม่มีกำหนดเวลาชำระคืน ผู้ให้กู้จะเรียกให้ชำระเงินได้โดยพลัน ไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวก่อนฟ้อง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 873/2518 “ผู้เงินไม่มีกำหนดเวลาชำระคืน ผู้ให้กู้เรียกให้ชำระเงินได้โดยพลัน ไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวก่อนฟ้อง

สัญญากู้มอบที่สวนให้ทำกินต่างดอกเบ็ญ ศาลอุทธรณ์พิพากษาว่าโจทก์ไม่มีสิทธิทำกินต่างดอกเบ็ญต่อไปตั้งแต่วันศาลพิพากษาให้จำเลยเสียดอกเบ็ญร้อยละ 7.5 ต่อปีจนกว่าจะชำระเสร็จ ศาลฎีกาไม่มีข้อโต้แย้งว่าโจทก์มีสิทธิทำกินต่างดอกเบ็ญต่อไปหรือไม่ จึงต้องถือตามที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย จำเลยต้องเสียดอกเบ็ญตั้งแต่วันพิพากษา ส่วนการทำกินต่างดอกเบ็ญ เมื่อพิพากษาแล้วต่อไปไม่คืนสวน เป็นคนละเรื่องกัน”

และศาลฎีกาได้ชี้ชัดว่า โจทก์เรียกให้ชำระหนี้ได้ตาม มาตรา 203 วรรคแรก ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2400/2545 “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดสวัสดิการภายในส่วนราชการ พ.ศ.2530 ข้อ 13 และ 21 เป็นเพียงกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดสวัสดิการภายในส่วน

ราชการเท่านั้น ไม่มีผลทำให้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการผู้บริหารสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอมีสภาพเป็นนิติบุคคล ดังนั้น จำเลยจึงไม่อาจทำสัญญากู้ยืมเงินแทนกองทุนดังกล่าว จำเลยลงลายมือชื่อเป็นผู้กู้ในสัญญากู้เงินและได้รับต้นเงินกู้ไปจากโจทก์ จำเลยจึงต้องร่วมกันรับผิดชอบ โจทก์ตามสัญญาดังกล่าวแม้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดสวัสดิการภายในส่วนราชการ พ.ศ.2530 ข้อ 13 จะกำหนดให้การปฏิบัติงานสวัสดิการภายในส่วนราชการตามระเบียบนี้ ให้ถือเป็นการปฏิบัติราชการ แต่โจทก์ฟ้องจำเลยให้รับผิดชอบตามหนังสือสัญญากู้เงิน จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539

จำเลยจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ให้โจทก์อัตราร้อยละ 2 ต่อเดือน เกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี ตามที่กฎหมายกำหนดทำให้ดอกเบี้ยเงินกู้ตกเป็นโมฆะ แต่โจทก์ฟ้องขอให้จำเลยชำระดอกเบี้ย ร้อยละ 7.5 ต่อปี เนื่องจากจำเลยผิดนัดไม่ชำระต้นเงินคืน โจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 224 ดอกเบี้ยส่วนนี้ไม่ตกเป็นโมฆะ เมื่อสัญญากู้เงินมิได้กำหนดชำระต้นเงินคืน ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน ดังนั้น โจทก์จะมีสิทธิได้ดอกเบี้ยต่อเมื่อได้ทวงถามและกำหนดเวลาให้จำเลย ชำระต้นเงินแล้วตาม 204 วรรคหนึ่ง แต่โจทก์มิได้นำสืบว่าได้ทวงถามเมื่อใด จึงต้องถือว่าจำเลย ผิดนัดนับแต่วันฟ้อง” การที่เจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้ให้ชำระหนี้ก็เท่ากับเป็นการเตือนจึงถือว่าลูกหนี้ตก เป็นผู้ผิดนัด ตั้งแต่วันฟ้อง

การที่ผู้ให้กู้ฟ้องคดีโดยไม่บอกกล่าวก่อนตาม มาตรา 652 นั้นน่าจะเทียบได้กับกรณีที่นี่ ถึงกำหนดชำระแล้ว แต่เจ้าหนี้ต้องเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้เสียก่อน ลูกหนี้จึงจะผิดนัด

หนี้มีกำหนดเวลา

มาตรา 203 วรรคสอง “ถ้าได้กำหนดเวลาไว้ แต่หากกรณีเป็นที่สงสัย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ก่อนถึงเวลานั้นหาได้ไม่ แต่ฝ่ายลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อน กำหนดเวลานั้นก็ได้”

ซึ่งสันนิษฐานว่าเงื่อนไขกำหนดไว้เพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ฝ่ายเดียว คือ ลูกหนี้จะชำระ หนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาก็ได้ แต่เจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนกำหนดหาได้ไม่ เช่น ลูกค้า ไปกู้เงินจากธนาคาร ไปทำการค้า มีกำหนดชำระคืนภายใน 5 ปี หากลูกค้าเลิกการค้าก่อนครบ กำหนด 5 ปี หรือลูกค้าสามารถไปหาเงินกู้จากที่อื่นซึ่งดอกเบี้ยต่ำกว่า ลูกค้าก็อาจส่งคืนเงินกู้ต่อ

ธนาคารได้ก่อนครบกำหนด 5 ปี ธนาคารจะปฏิเสธไม่ยอมรับชำระหนี้ไม่ได้ แต่ฝ่ายธนาคารหาอาจเรียกเงินกู้คืนก่อนกำหนดเวลาได้ไม่ เว้นแต่จะตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น

2. ลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้

การบังคับชำระหนี้เกิดขึ้นก็เพราะลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ถ้าลูกหนี้ชำระหนี้ หนี้ก็ระงับ

ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้ก็จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ ไม่มีข้อที่จะต้องพิจารณาถึงเรื่องการบังคับชำระหนี้ต่อไป

ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 219 ว่า

“ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้นั้น”

กรณีที่มีการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย ลูกหนี้ไม่อยู่ในวิสัยจะชำระหนี้ได้ ย่อมจะถือว่าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ไม่ได้ ลูกหนี้ย่อมหลุดพ้นจากภาระที่จะต้องชำระหนี้ นั้น แต่ถ้าเป็นกรณีลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในการพ้นวิสัย แม้การชำระหนี้ไม่อาจบังคับได้ ลูกหนี้ก็ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เจ้าหนี้

คำว่าลูกหนี้ละเลย ย่อมหมายถึง ลูกหนี้มีเจตนาไม่ชำระหนี้หรือไม่สนใจที่จะชำระหนี้ ไม่ใช่กรณีที่ลูกหนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะชำระหนี้ได้ เพราะเป็นการพ้นวิสัยซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ

การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย² หมายความว่า การชำระหนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้หรือเป็นไปได้ หรืออีกนัยหนึ่งไม่อาจชำระหนี้ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ นั้นเอง การชำระหนี้ซึ่งเป็นไปได้ได้นี้ต้องมีลักษณะเป็นการถาวรมิใช่ชั่วคราว และเป็นไปไม่ได้โดยแท้จริง การชำระหนี้ที่เป็นไปไม่ได้นี้อาจเป็นไปได้โดยสิ้นเชิง คือ ไม่มีทางชำระหนี้ได้เลยทุกส่วน หรือ อาจเป็นการชำระหนี้ไม่ได้ในส่วนใหญ่หรือส่วนที่เป็นสาระสำคัญ ส่วนที่ยังคงชำระได้ไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้

² โสภณ รัตนากร คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ หน้าที่ 93

เหตุหรือเหตุการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย หรือ ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ เรียกว่า พฤติการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้เป็นอันพ้นวิสัยนั้นอาจเป็นเพราะตัวทรัพย์สิน

ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดหรือในบางส่วนสำคัญ หรือในกรณีนี้หนี้เป็นการโอนกรรมสิทธิ์หรือก่อตั้งทรัพย์สินในทรัพย์สิน แต่ทรัพย์สินนั้นได้ออนไปยังผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ซึ่งเป็นการพ้นวิสัยทางวัตถุ การพ้นวิสัยที่จะชำระหนี้ อาจเกิดขึ้นตั้งแต่แรก หรืออาจเป็นการพ้นวิสัยในภายหลังที่เกิดขึ้นแล้ว นอกจากนั้นการพ้นวิสัยอาจเป็นการทั่วไปไปใครๆ ก็ไม่อาจชำระหนี้ได้ ซึ่งเป็นการพ้นวิสัยตามภาวะวิสัย หรือ อาจเป็นการพ้นวิสัยเฉพาะตัวลูกหนี้เอง ซึ่งเป็นการพ้นวิสัยตามอัตวิสัย ก็ได้

การชำระหนี้ไม่ถึงกับกระทำไม่ได้โดยแน่แท้ เพียงแต่ว่าการชำระหนี้จะก่อความยุ่งยาก หรือเพิ่มภาระแก่ลูกหนี้เกินกว่าที่ลูกหนี้คาดคิดไว้ หรือกรณีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมีผลให้ลูกหนี้ต้องใช้จ่ายในการชำระหนี้เพิ่มขึ้น หากถือว่าชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยแต่อย่างใดไม่ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 928/2521 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2829/2522

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 928/2521 “โจทก์บรรยายฟ้องว่าจำเลยทั้งสามร่วมกันและแทนกัน ทำการจัดสรรที่ดินให้โจทก์เป็นผู้เช่าซื้อ แล้วจำเลยทั้งสามประพฤติผิดสัญญาโดยไม่จัดการทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำผ่านหน้าที่ดินของโจทก์และที่ดินที่จำเลยร่วมกันจัดสรรทุกแปลง จึงฟ้องขอให้จำเลยทั้งสามร่วมกันรับผิดชอบตามสัญญาเป็นค่าฟ้องที่แสดงโดยแจ้งชัดซึ่งสภาพแห่งข้อหาข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาแล้ว ไม่เป็นฟ้องเคลือบคลุม

ได้มีการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำเลยที่ 2 ขึ้นก่อนต่อมามีความจำเป็นต้องใช้ทุนมากจึงได้จัดตั้งบริษัทจำเลยที่ 2 ขึ้นแต่ก็มีวัตถุประสงค์ในการซื้อขายที่ดินเช่นเดียวกันจำเลยที่ 1 ได้ออกใบรับเงินค่าเช่าซื้อที่ดินให้โจทก์หลายฉบับ และยังมีหนังสือถึงโจทก์เกี่ยวกับการทำถนนและท่อระบายน้ำชี้แจงให้โจทก์ทราบว่า ได้ว่าจ้างผู้รับเหมาให้ทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำแล้ว โดยกรรมการผู้จัดการลงชื่อและประทับตราบริษัทจำเลยที่ 1 ในหนังสือนั้น เห็นได้ว่า จำเลยที่ 1 ยินยอมรับเอากิจการจัดสรรที่ดินของจำเลยที่ 2 มาดำเนินการร่วมกับจำเลยที่ 1 ด้วย และยินยอมที่จะปฏิบัติตามสัญญาเช่าซื้อที่ดินที่จำเลยที่ 2 ทำไว้กับโจทก์ แม้จำเลยที่ 1 จะมีได้ลงนามในสัญญาเช่าซื้อที่ดินที่ 1 ก็ต้องรับผิดชอบด้วย ส่วนจำเลยที่ 3 เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการห้างฯ จำเลยที่ 2 ซึ่งจะต้องร่วม

รับผิดชอบในหนี้สินของห้างฯ จำเลยที่ 2 โดยไม่มีจำกัดจำนวนจึงต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวร่วมกับจำเลยที่ 2 ด้วย ดังนั้น โจทก์มีอำนาจฟ้องจำเลยที่ 1 ที่ 3 ได้

เหตุที่จำเลยจะไม่ต้องรับผิดชอบเป็นประเด็นสำคัญแห่งคดีจำเลยจะต้องให้การโดยชัดแจ้ง เมื่อจำเลยไม่ได้ให้การไว้ การนำสืบถึงประเด็นนั้นจึงเป็นการนำสืบนอกประเด็นที่ให้การไว้ รับฟังไม่ได้ นับตั้งแต่จำเลยจัดสรรที่ดินให้เช่าซื้อ และโจทก์ทำสัญญาเช่าซื้อจนส่งเงินค่าเช่าซื้อครบถ้วนเป็นเวลาหลายปีจำเลยมีโอกาสนชวนขายจัดหาซื้อวัสดุก่อสร้างเตรียมไว้ดำเนินการตามสัญญาเช่าซื้อได้การที่วัสดุก่อสร้างมีราคาแพงขึ้นมิใช่ว่าจะหาซื้อไม่ได้เสียทีเดียว ในกรณีเช่นนี้ไม่ใช่เหตุสุดวิสัยอันจะทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยและจำเลยหลุดพ้นจากการชำระหนี้เมื่อจำเลยไม่จัดทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำตามสัญญาเช่าซื้อ จำเลยจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญาต้องรับผิดชอบต่อโจทก์

ตามคำขอท้ายฟ้องของโจทก์ โจทก์ขอให้บังคับจำเลยทั้งสามร่วมกันจัดทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำผ่านหน้าที่ดินจัดสรรของโจทก์ให้เสร็จเรียบร้อยตามสัญญาเช่าซื้อภายในกำหนด 1 เดือน นับแต่วันที่ศาลพิพากษา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 2 บัญญัติถึงกรณีที่ดินแห่งหนึ่งไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนึ่งเป็นอันให้กระทำการอันใดอันหนึ่ง เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้น โดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายก็ได้ แต่โจทก์มิได้มีคำขอให้ศาลพิพากษาว่าหากจำเลยไม่จัดทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำให้โจทก์จ้างบุคคลภายนอกทำโดยให้จำเลยทั้งสามเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ดังนั้น ที่ศาลพิพากษาว่าหากจำเลยไม่ทำให้โจทก์จ้างบุคคลภายนอกทำโดยให้จำเลยทั้งสามเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรค 2 จึงเป็นการพิพากษาเกินคำขอ ส่วนที่ศาลพิพากษาให้จำเลยทั้งสามจัดทำถนนคอนกรีตและท่อระบายน้ำ และให้จำเลยทั้งสามร่วมกันเสียเบี้ยปรับให้แก่โจทก์ด้วยนั้นตามสัญญาเช่าซื้อที่ว่า"หากผู้ให้เช่าซื้อผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใดยอมให้ผู้เช่าซื้อฟ้องเรียกเบี้ยปรับ และให้บังคับตามกฎหมายทั้งยอมให้ผู้เช่าซื้อปรับเป็นเงินอีกหนึ่งเท่าของจำนวนเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อไปแล้วอีกโสดหนึ่งด้วย" สัญญาเช่าซื้อระบุชัดเจนนี้ โจทก์ฟ้องขอให้บังคับจำเลยปฏิบัติตามสัญญาคือจัดทำถนนคอนกรีต ท่อระบายน้ำและเรียกร้องเอาเบี้ยปรับได้ทั้งสองกรณีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 381 วรรคแรก

สัญญาเช่าซื้อมีข้อความว่า “ยอมให้ผู้เช่าซื้อปรับเป็นเงินอีกหนึ่งเท่าของจำนวนเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อไป” หมายความว่า จำเลยยอมให้โจทก์ปรับเงินเท่ากับเงินค่าเช่าซื้อที่โจทก์ชำระให้จำเลยไป”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2829/2522 “การที่วัสดุก่อสร้างมีราคาสูงขึ้น ไม่เป็นเหตุให้การชำระหนี้ของโจทก์ที่จะต้องก่อสร้างให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญาเป็นพื้นวิสัย โจทก์จะอ้างเรื่องวัสดุก่อสร้างที่มีราคาสูงขึ้นมาเป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามสัญญาไม่ได้ แม้คณะรัฐมนตรีจะมีมติให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจชดเชยค่าจ้างเหมาก่อสร้างให้ผู้รับเหมา และคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงระบบก่อสร้างสถานที่ราชการและถาวรวัตถุของประเทศจะได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในการชดเชยเงินค่าจ้างเหมาก่อสร้างให้ผู้รับเหมาไว้ ซึ่งถ้าถือตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวจำเลยควรจ่ายเงินชดเชยค่าจ้างให้แก่โจทก์ตามที่คณะกรรมการได้กำหนด แต่มติคณะรัฐมนตรีและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการปรับปรุงระบบการก่อสร้างสถานที่ราชการและถาวรวัตถุของประเทศหาได้บังคับผู้ว่าจ้างและผู้รับเหมาให้อำนาจปฏิบัติตามโดยเด็ดขาดไม่ เมื่อจำเลยพิจารณาจ่ายเงินชดเชยให้แก่โจทก์น้อยกว่าที่คณะกรรมการได้กำหนด โจทก์มิได้โต้แย้ง จึงถือได้ว่าโจทก์พอใจและตกลงยอมรับในจำนวนเงินดังกล่าวเพียงเท่านั้น โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องขอให้ศาลบังคับให้จำเลยใช้เงินชดเชยค่าจ้างเหมาก่อสร้างให้แก่โจทก์ตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการดังกล่าวอีก”

การชำระหนี้เป็นการส่งมอบทรัพย์สินทั่วไป ก็ไม่อาจอ้างว่าการชำระหนี้กลายเป็นพื้นวิสัยได้ เช่น **คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2046/2531** “จำเลยยื่นคำร้องขอแก้ไขคำให้การในวันขึ้นสองสถาน และข้อที่ขอแก้ไขก็เป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏชัดแจ้งในคำให้การแต่แรกอยู่แล้ว จึงเป็นคำร้องที่ขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 180(2) ขอบที่จะยกคำร้องของจำเลย

จำเลยอ้างเหตุส่งมอบดินขาวให้โจทก์ตามสัญญาไม่ได้เพราะมีโจรแบ่งแยกดินแดนข่มขู่เรียกค่าคุ้มครองจากโรงงานที่ผลิตดินขาวของจำเลยจนคนงานไม่กล้าเข้าไปทำงาน ดังนี้ เมื่อตามสัญญามิได้เจาะจงให้ส่งมอบดินขาวจากแหล่งผลิตของโรงงานจำเลย จำเลยจึงยอมจัดหาดินขาวจากแหล่งอื่นได้ ดินขาวมิใช่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง จำเลยจะอ้างว่าการชำระหนี้ตกเป็นพื้นวิสัยและปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้.”